

Beqir META

KONFERENCA E BUJANIT NË KONTEKSTIN E RRYMAVE POLITIKE SHQIPTARE

Konferenca e Bujanit, me vendimin që mori për njohjen e të drejtës së popullit shqiptar të Kosovës për vetëvendosje deri në shkëputje nga Jugosllavia dhe për bashkimin kombëtar, renditet përkrah rrymave politike shqiptare që fillojnë me Lidhjen Shqiptare të Prizrenit(1878) e mbarojnë me Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës, të cilat vendosën në qendër të programeve, aspiratave dhe veprimtarisë së tyre të drejtën natyrale, hyjnore dhe të patjetërsueshme të kombit shqiptar për të jetuar i lirë në një shtet kombëtar, si gjithë kombet e tjera të lira. Forca kryesore e Konferencës së Bujanit ishin komunistët shqiptarë të Kosovës dhe nacionalistë që bashkëpunonin me ta, duke shënuar me këtë një akt historik në trashëgiminë e forcave komuniste shqiptare. Pikërisht për këtë arsye, vlen të shqyrtohet edhe vendi që zë kjo konferencë në kontekstin e programeve, vendimeve dhe veprimtarisë së rrymave politike shqiptare.

Pikësëpari, duhet të bëjmë një koment të shkurtër për vendin që zë ajo në vetë veprimtarinë e Lëvizjes Nacionalçlirimtare shqiptare në Kosovë. Në Bujan, në atë ag të vitit 1944 komunistët kosovarë ishin fare të pakët, vetëm disa dhjetëra. Si të tillë, forca dhe perceptimi i tyre nga PKJ-ja, si një rrezik për projektet e saj ndaj Kosovës ishin të neglizhueshme. Gjithashtu ka shumë mundësi që udhëheqja komuniste jugosllave u zu e papërgatitur dhe nuk mundi ta ndalojë marrjen e këtij

vendimi në Bujan.

Me këtë mund të shpjegohet edhe fakti se në Konferencën e Bujanit morën pjesë dhe një pakicë komunistësh serbë e malazezë. Nga ana tjetër, PKJ-ja nuk ishte e interesuar që të shfaqte hapur qëndrimin e saj ndaj Kosovës dhe trojeve të tjera shqiptare qysh në këto momente dhe kjo për shumë arsye. Gjithsesi, ajo më vonë reagoi shpejt duke e dënuar Konferencën e Bujanit. Bujani ishte një akt i papërsëritshëm në historinë e komunistëve shqiptarë në periudhën e luftës dhe pasluftës. Asnjëherë më pas, që kur udhëheqja komuniste jugosllave e hodhi poshtë dhe e dënoi vendimin e Bujanit, kur forcat e LNÇ-së së Kosovës u përdorën për të shtypur rezistencën e nacionalistëve kosovarë në bashkëpunim me partizanët serbë, malazezë, maqedonas etj., as kur u vendos administrata ushtarake në Kosovë, as kur u organizua Kuvendi farsë i Prizrenit që vendosi “bashkimin” e Kosovës me Serbinë as më vonë, komunistët shqiptarë në Kosovë nuk reagues kurrë në bllok dhe në mënyrë institucionale në linjën e Bujanit. Po pse? Mendoj se shpjegimi kryesor për tjetërsimin e tyre është përballja me dhunën jugosllave dhe thyerja përballë saj.

Por edhe indoktrinimi politik e ideologjik, naiviteti si dhe ëndrra e pushtetit ishin faktorë shtesë të rëndësishëm. Me gjithë këtë nuk duhet nënvleftësuar fakti se ata arritën të siguronin një simbiozë me pushtetin serb dhe jugosllav më të avancuar se sa bashkëjetesa në Jugosllavinë mbretërore të paraluftës. Gjithashtu ndonëse bashkëpunuan me pushtetin serb e jugosllav për të shtypur kërkesat legjitime, por më maksimaliste të studentëve dhe lëvizjes ilegale shqiptare ata arritën të sigurojnë si pjesë e establishmentit politik të kohës elemente esenciale dhe reale të autonomisë së shqiptarëve si avancimin arsimor e kulturor kombëtar, institucione politike me një shkallë të konsiderueshme autonomie etj. Në raport me forcat e tjera, Konferenca e Bujanit qëndron përkrah programit të Komitetit Mbrojtja Kombëtare e Kosovës, përkrah vendimit të Konferencës së Mukjes, Lidhjes së Dytë të Prizrenit, vendimeve të Kuvendit Kombëtar të thirrur nën patronazhin gjerman, me programin e Ballit Kombëtar, me programin e NDSH-së, të Lëvizjes Kryeziu e të shumë

nacionalistëve të tjerë. Në këtë mënyrë, Bujani, një akt i kryer nga përfaqësuesit komunistë, plotësonte spektrin politik shqiptar në Kosovë dhe ishte pjesë e pandarë e vullnetit të palëkundur gjithëpopullor për bashkim kombëtar.

Me vendimet e Bujanit, komunistët kosovarë, edhe pse të pakët në numër, demonstuan se kishin dallim nga PKSH-ja, e cila asnjëherë nuk e artikuloi në mënyrën dhe me forcën e duhur të drejtën e popullit shqiptar për vetëvendosje e bashkim kombëtar pas lufte. Për më tepër, prishja e Marrëveshjes së Mukjes, fillimi i luftës civile prej saj dhe shtrirja e saj dhe në Kosovë, ndihma e forcave jugosllave për nënshtrimin e Kosovës, pa kërkuar për të qoftë edhe një status më minimal politik, ishin atentat i rëndë ndaj vendimit të Konferencës së Bujanit. E përbashkëta e forcave komuniste shqiptare në Kosovë e Shqipëri ishte se ishin renditur në anën e Aleatëve antifashistë.

Në fund të luftës kjo pozitë ishte e favorshme për të artikuluar e mbrojtur vullnetin dhe interesat e popullit shqiptar. Këtë e ndihmonte edhe rreshtimi i tyre përkrah luftës së partizanëve jugosllavë. Por mungesa e formimit të shëndoshë kombëtar, paaftësia politike dhe qenia nën kontrollin e PKJ-së, në një formë ose tjetër e zhvleftësoi këtë avantazh. Komunistët shqiptarë të Kosovës me vendimin e Bujanit dëshmuar se kishin afërsi me programet dhe synimet e forcave nacionaliste po në Kosovë dhe në radhë të parë me Lidhjen II të Prizrenit. Madje ata ishin në avantazh ndaj saj nga pikëpamja strategjike, pasi synonin të realizonin këtë qëllim përmes luftës kundër gjermanëve dhe duke u renditur në krahun e Aleatëve antifashistë, që dukej se ishin më pranë fitores së kësaj lufte. Ndërsa Lidhja e Dytë e Prizrenit vepronte në bashkëpunim me gjermanët. Por nga ana tjetër, ata ishin të disavantazhuar ndaj saj nga pikëpamja e forcës politike dhe ushtarake deri në fund të vitit 1944, kur ata nën presionin e komunistëve jugosllavë ishin të detyruar ta braktisnin vendimin e tyre të marrë në Bujan. Vendimi i komunistëve në Bujan ngjante më shumë me programin e grupit nacionalist të drejtuar nga vëllezërit Kryeziu, të cilët luftonin kundër gjermanëve, bashkëpunonin me misionet britanike, por nuk dëshironin bashkëpunim me partizanët

jugosllavë dhe shqiptarë. Edhe ky grup ishte i vogël dhe nuk mund të çonte përpara këtë objektiv madhor. Madje pikërisht për këtë arsye u braktis edhe nga britanikët, të cilët nuk donin të dëmtonin influencën dhe lidhjet me LNÇ-në e fuqishme jugosllave.

Në krahasim me forcat politike në Shqipëri, lëvizja nacionalçlirimtare në Kosovë që mori vendimet në Bujan kishte dallime e ngjashmëri. Ajo ishte e ngjashme me Partinë Komuniste shqiptare, ishte shumë e afërt apo e njëjtë me të në planin ideologjik, kishte ndërtuar aleanca të njëjta me të (Aleatët antifashistë), ishte varur nga PKJ-ja dhe në këtë drejtim ishte e përafërt me PKSH-në, e cila ishte nën ndikimin e fortë të PKJ-së. Të dy grupet luftonin kundër gjermanëve dhe i konsideronin si kundërshtarë politikë nacionalistët. Por, kishte dhe ndryshime thelbësore në veprimtarinë e tyre.

Në fundin e vitit 1943 dhe fillimin e vitit 1944, kur u zhvillua Konferenca e Bujanit, komunistët në Shqipëri kishin ndezur dhe po zhvillonin luftën civile, kurse ata në Kosovë ende nuk ishin përfshirë në një luftë të tillë, kjo do të ndodhte në vjeshtën e vitit 1944 e më pas. Ndërsa vendimi i marrë në Bujan i bënte edhe më të dallueshëm të dy gupet. Komunistët e Shqipërisë nuk e kishin pjesë të programit dhe strategjisë së tyre çështjen e Kosovës, ose e kishin neglizhuar atë, ndërsa ata të Kosovës, me vendimin e Bujanit, e shpallën atë si qëllim dhe objektiv të luftës së tyre.

Në këtë drejtim, përpjekjet e tyre ishin më të moralshme e më me tharm kombëtar se sa vija politike, programi dhe veprimtaria e PKSH-së. Sigurisht, siç e thamë më lart, ky objektiv i tyre do të braktisej në fund të luftës nën peshën e rrethanave të atëhershme. Në krahasim me forcat nacionaliste në Shqipëri, komunistët shqiptarë në Kosovë kishin edhe ngjashmëri, por edhe dallime radikale. Në janar të vitit 1944 ata kishin të përbashkët me Ballin Kombëtar dhe Lëvizjen e Legalitetit pikërisht përcaktimin për të drejtën e vetëvendosjes së popullit shqiptar në Jugosllavi, por kishin dallime thelbësore me ta: së pari në planin ideologjik, pasi këto të dyja ishin forca antikomuniste; së dyti, në planin e aleancave, ballistët kishin bashkëpunuar me gjermanët nën presionin e luftës civile të filluar nga komunistët, kurse

komunistët shqiptarë të Kosovës ishin angazhuar me veprime luftarake kundër gjermanëve; komunistët e Kosovës vepronin nën varësinë dhe në bashkëpunim me PKJ-në, e cila konsiderohej armiqësore dhe rrezik për shqiptarët nga Balli Kombëtar dhe Legaliteti. Dallimi me Legalitetin ishte në këtë kohë gjithashtu se kjo organizatë me orientim probritanik po mbante qëndrim neutral e pritës në luftë.

Lëvizja komuniste në Kosovë gjendej në këtë kohë dhe në një pozicion kundërthënës ndaj qeverisë shqiptare që vepronte nën autoritetin gjerman. Kjo qeveri kishte shpallur bashkimin e pjesës më të madhe të trojeve në Jugosllavi me shtetin shqiptar nën pushtimin gjerman, çka ishte e ngjashme me objektivin e LNÇ-së së Kosovës për bashkimin me Shqipërinë pas luftës. Por të dy palët e konsideronin armiqësore njëra-tjetrën dhe kishin ndërtuar aleanca krejt të ndryshme, madje po kryenin goditje me armë kundra njëra-tjetrës.

Në qoftë se do të bënim një rezymë të gjithë këtyre ngjashmërive apo kundërshtive arrijmë në përfundimin se shqiptarët e të gjitha rrymave politike dhe ideologjike, gjendeshin në qerthullin ose kurthin e pakapërcyeshëm të historisë gjatë Luftës së Dytë Botërore. Përtej fakteve se shqiptarët ishin një popull i vogël, i varfër, i copëtuar nga Konferenca e Londrës dhe ajo e Versajës, përtej faktit që njëri ndër Blloqet ndërluftues ishte për revizionimin e vendimeve dhe sistemit të Versajës, përtej faktit që kjo nuk ishte lufta e tyre, ata ishin të marginalizuar. Nëse luftonin në anën e Aleatëve antifashistë, atyre nuk u jepej asnjë garanci se do të mbështeteshin aspiratat e tyre për çlirim e bashkim kombëtar, madje për më tepër Fuqia kryesore perëndimore antifashiste- Britania e Madhe kishte vënë në diskutim edhe pavarësinë e kufijtë e shtetit shqiptar pas luftës. Kjo ishte arsyeja kryesore që forcat antifashiste properëndimore qenë të vogla në Shqipëri e në Kosovë. Ndërsa gjermanët, duke larguar armikun dhe shtypësin shekullor të shqiptarëve, patën më tepër sukses në politikën ndaj tyre. Forcat antifashiste komuniste, në aleancë me forcat jugosllave, nuk garantonin asgjë në këtë drejtim. Hedhja poshtë menjëherë e vendimeve të Konferencës së Bujanit nga PKJ-ja ishte

kundërpërgjigja më e qartë ndaj të drejtave dhe aspiratave të popullit shqiptar. Komunistët shqiptarë të Kosovës ishin orientuar politikisht në anën e forcave që do të fitonin luftën. Por ata nuk kishin përkrahje në popull, i cili me intuitën e tij, nuk u besonte as komunistëve sllavë dhe as Fuqive antifashiste se ata do t'i siguronin lirinë atij. Për më tepër, ata ishin të destinuar t'u nënshtroheshin komunistëve serbë, malazezë e maqedonas, siç u provua në fund të luftës kur marshuan bashkë me ta mbi Kosovë kundër forcave nacionaliste shqiptare dhe mbështetën ripushtimin e saj nga forcat jugosllave.

Nacionalistët përfituan nga pushtimi gjerman, krijuan administratën shqiptare, shkollat shqipe etj. Kjo ishte arsyeja kryesore që ata kishin mbështetje shumë më të gjerë në popull deri në fund të luftës, por ishin gjithashtu të destinuar të dështonin, pasi kahu ku ata ishin pozicionuar ishte humbës në skakierën e luftës botërore. Kështu disfata e Boshtit do të merrte pas vetes edhe kauzën e nacionalistëve dhe ëndrrën e shqiptarëve për liri e bashkim kombëtar. Gjithsesi, mbeti diçka nga sakrifica dhe përpjekjet e gjithë këtyre forcave. Nga përpjekjet e nacionalistëve për çlirim e bashkim kombëtar, mbeti trashëgimia e çmuar se e drejta e një kombi për të jetuar i lirë është e patjetërsueshme. Këtë e provoi edhe rezistenca shqiptare përgjatë dekadave që pasuan.

Ky mësim nga historia ashtu si edhe mësimet e gjera dhe shumë të vlefshme që vendet e qytetëruara nxorën nga kjo luftë e tmerrshme e shkatërrimtare, ndonëse nuk ndeshet i fiksuar në akte politike e diplomatike, vlejti dhe vlen akoma për trajtimin dhe zgjidhjen e drejtë të çështjes shqiptare. Nacionalistët bënë realitet bashkimin dhe për herë të parë u dhanë shansin shqiptarëve të provonin jetesën nën një administratë kombëtare, ndonëse kjo vepronte nën pushtimin e huaj dhe kishte fuqi e attribute të kufizuara. Po kështu, edhe vendimi historik i Bujanit mbeti një trashëgimi historike, një akt themelor politiko-juridik, një trashëgimi legale e së drejtës së shqiptarëve për vetëvendosje, e cila ndonëse ishte shkelur e dhunuar me anë të forcës, qëndronte si një gur i paepur në themelet e Jugosllavisë së pasluftës. Shqiptarët me të drejtë do t'i referoheshin

vendimit të kësaj Konference si një bazë solide ligjore e morale e përpjekjeve të tyre për barazi dhe të drejta kombëtare gjatë periudhës së Jugosllavisë Federale. Po kështu, Bujani do të shërbente edhe si një argument ligjor e politik edhe në forumet ndërkombëtare në mbështetje të pavarësisë së Kosovës gjatë procesit të shpërbërjes së Federatës Jugosllave.